MİLLÎ SAVUNMA ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

TÜRK-İTALYAN

MÜŞTEREK HARP TARİHİ SEMPOZYUMU BİLDİRİLERİ

21-22 EKİM 2019

MİLLÎ SAVUNMA ÜNİVERSİTESİ
FATİH HARP TARİHİ ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ

MİLLİ SAVUNMA ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

TÜRK - İTALYAN MÜŞTEREK HARP TARİHİ

SEMPOZYUMU BİLDİRİLERİ

Yayına Hazırlayan

Gültekin YILDIZ
Serkan OSMANLIOĞLU

Grafik Tasarım

Serap DERMAN

Baskı ve Cilt

Milli Savunma Üniversitesi

Merkez Basım ve Yayınevi

Sertifika Numarası : 36431

Yayın Numarası : 20

NSN: 7610KK0640155

ISBN: 978-605-68035-9-8

İstanbul, 2020

Türk-İtalyan Müşterek Harp Tarihi Sempozyumu Bildirileri : 21 -22 Ekim 2019 / yay. haz. Gültekin Yıldız, Serkan Osmanlıoğlu ; graf. tas. Serap Derman .-- İstanbul : Milli Savunma Üniversitesi, 2020.

374 s. : tbl. , res. , hrt. ; 24 sm. -- (Milli Savunma Üniversitesi Yayınları ; No. 20 . Fatih Harp Tarihi Araştırmaları Enstitüsü Yayınları ; No. 2)

ISBN 9786056803598

1. Türk-İtalyan Savaşı, 1911-1912 2. Türkiye -- Dış ilişkiler -- İtalya 3. İtalya -- Dış ilişkiler -- Türkiye 4. Türkiye -- Tarih -- Kurtuluş Savaşı, 1919-1923 5. Turkısh Italian, 1911-1912 6. Turkey - Foreign relations -- Italy 7. Italy -- Foreign relations -- Turkey 8. Turkey -- History -- Revolution, 1919-1923

DR
479
.I83
T87
2020

İÇİNDEKİLER

Osmanlılar ve Beylikler Tarafından Venediklilere Verilmiş Ahidnâmelerde Esaret Meselesinin Gelişimi

Nida Nebahat NALÇACI 1

Cihan İmparatorluğu'nun Büyük Stratejisi: 1537 Apulya Seferi ve Korfu Kuşatması'na Yeni Bir Bakış

Elvin OTMAN 23

Osmanlı Donanmasının Batı Akdeniz'deki İlk Resmî Seferinin Güzergâhı

Evrim TÜRKÇELİK 51

Preveze Deniz Savaşı Sonrasında Osmanlılarla Venedikliler Arasında Yaşanan Diplomatik Süreçler ve 1540 Barış Antlaşması

Serap MUMCU GERONAZZO 65

Akdeniz'de Osmanlı-Toskana Çatışması ve Santo Stefano Şövalyeleri Tarikatı

Mikail ACIPINAR 77

Girit Adası'nda Savaş ve Abluka: Adadaki Kalelerin Savunma Sistemleri ve Osmanlı Hâkimiyetinin Kurulması

Ersin GÜLSOY 87

Balkanlarda Osmanlı-Venedik Hâkimiyet Mücadelesi ve Kara Savaşları (1645-1721)

Güner DOĞAN 117

Korfu'dan Atina'ya: Francesco Morosini'nin Mora Seferi'ne Dair Bir Günlük

Özgür ORAL 133

La Questione d'Oriente e La Guerra Di Crimea Attraverso Gli Articoli della Civiltà Cattolica

Gianfranco ARMANDO 151

KORFU'DAN ATİNA'YA: FRANCESCO MOROSİNİ'NİN MORA SEFERİ'NE DAİR BİR GÜNLÜK

Özgür ORAL[1]

Osmanlı Devleti, 1683 senesinde Viyana'yı ikinci kez kuşattığında karşısında yalnızca Habsburgları bulmadı. Leh Krallığı'nın Habsburglara destek olması ve Osmanlı ordularının Viyana önlerinden hızlıca çekilmek zorunda kalması, birkaç yüzyıldır devam etmekte olan Avrupa içlerine doğru Osmanlı ilerlemesini durdurma yönünde yeni bir ümidi yeşertmiş ve Papa XI. Innocentus'un da girişimleri neticesinde Osmanlı karşıtı bir Kutsal İttifak teşekkül etmiştir[2]. Bu ittifakın önemli bir bileşeni de henüz on beş sene önce Akdeniz'deki en önemli üssü Girit'i Osmanlı Devleti'ne kaptırmış olan Venedik Cumhuriyeti'dir. Taraflar arasındaki sıcak çatışmalar 1684 senesi itibariyle başlamış ve 1699 yılında Karlofça Muahedesi imzalanana dek devam etmiştir. Bu süreçte çatışmaların en yoğun olarak cereyan ettiği bölge ise Mora Yarımadası olmuştur. Karlofça Muahedesi ile Osmanlılar bu bölgenin Venedik idaresine girişini tasdik etmek mecburiyetinde kalmışlardır[3].

Venediklilerin bu savaş sürecindeki rolleri ve Mora Yarımadası ve kuzeyini ele geçirme girişimlerine dair elimizdeki kaynakların nicelik ve nitelikleri meseleleri üzerinde durulması gereken bir husustur. Hem Osmanlı arşivinde hem de Venedik ve Papalık arşivlerinde bu seferle alakalı arşiv malzemesinin kesafeti söz konusudur. Alanı çalışan tarihçilerin ana başvuru kaynaklarının bunlar olduğu görülür. Bununla birlikte arşiv kayıtları dışında döneminde üretilmiş ve ana kaynak hüviyetini haiz metinler mevcut mudur

1 Dr., İstanbul Üniversitesi, ozoral@istanbul.edu.tr

2 Bu savaşın safahatı ve Kutsal İttifakın teşekkülü ile ilgili olarak bkz. Halil İnalcık, *Devlet-i Aliyye, Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-III, Köprülüler Devri* (İstanbul, 2015), 181-288 ve Kenneth M. Setton, *Venice, Austria and the Turks in the Seventeenth Century* (Philadelphia: 1991), 244-388.

3 Mora yarımadasının tamamıyla Venedik tasarrufunda olacağı, muahedenin birinci maddesi ile tanzim edilmiştir. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bab-ı Asafi Düvel-i Ecnebiye Defterleri (A.DVN. DVE. d.) 16/4, 20.

sorusu sorulduğunda ise karşımıza sınırlı sayıda kaynak çıkmaktadır. Osmanlı kroniklerinde bu süreç kimi zaman detaylı bir biçimde anlatılmakla birlikte bu seferle ilgili zaman zaman uzun denebilecek sessizlikler mevcuttur[4]. Daha öznel nitelikli eserler ise neredeyse hiç yoktur. Öte yandan bu savaşlar silsilesinin başlangıcı olan Osmanlı ordularının Viyana önlerinden çekilmek zorunda kalmaları, bütün Avrupa'da olduğu gibi Venedik'te de büyük yankı bulmuştur. Bunun bir yansıması olarak, Türklerin Viyana'daki mağlubiyetlerini konu alan telif ve tercüme eserler hazırlanmaya başlanmıştır. Bu gelişmeden kısa bir süre sonra Venedik Cumhuriyeti'nin de savaşa müdahil olması ile bu savaşlara dair telif eser sayısında ciddi bir artış yaşanacaktır. Eserlerin bir kısmı savaşa dair birincil ve detaylı anlatılarken, bir kısmının daha kışri bilgileri barındırdığı görülür. Büyük kısmı kisve-i tab'a bürünmüş olan bu eserler içerisinde bir tanesi hem sefer esnasında hazırlanmış olması, hem de şimdiye dek yeterince kullanılmamış olması dolayısıyla özel bir önemi haizdir[5]. İlaveten içerisindeki Osmanlı kalelerinin çizimleri ve bu çizimlerdeki detaylar esere özgün bir nitelik kazandırmaktadır. Bu kısa çalışmada, Venedik'teki Biblioteca Querini Stampalia yazma koleksiyonu içerisinde yer alan bu eserin kısa bir tanıtımının yapılması amaçlanmaktadır[6].

Söz konusu eserin adı "*Papa 11. Innocentus Odescalchi'nin Riyasetinde Vekil, Şövalye ve Deniz Serdarı Olan Francesco Morosini Komutanlığında Mora Krallığında Alınan Kalelerin Ayrıntıları*" anlamına gelen *Distinti Ragguagli delle Fortezze, prese nel Regno della Morea, sotto il Comando dell'eccelentissimo kavalier procurator Capitan General Franscesco Morosini nella sedia di Papa Innocentio Odescalchi Undecimo'*dur. Eser 23 cm uzunluğunda, 15 cm eninde toplam 168 sayfadan oluşmaktadır. Ciltli değildir; yırtık olan ince kartondan mamul ön ve arka kapakları ebruludur. İlk sayfada Querini ailesinin arması yer alır. Eserin içerisinde Kelefa Kalesi'nin Venediklilerce alınışının anlatıldığı yerde iki sayfalık bir eksiklik vardır.

4 Hacer Çelebi tarafından hazırlanmış olan *1685 Yılında Mora'nın Venedikliler Tarafından İşgali ve Sonuçları*, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne, 1998 isimli tez, Osmanlı kroniklerini kullanmak suretiyle hazırlanmış olup bu kaynakların alana yapacakları katkıları ve eksikliklerini göstermesi açısından kıymetlidir.

5 Bu savaş sürecini ele alan dönem matbuatı ile ilgili olarak bkz. Marasso, Laura, Anastasia Stourati, *Immagini dal Mito: La Conquista Veneziana della Morea (1684-1699)* (Venezia: Fondazione Querini Stampalia, 2001).

6 Biblioteca Querini Stampalia, CL. IV, cod. 93.

81 ve 82. sayfalar zaman içerisinde koparak kaybolmuş yahut herhangi bir gerekçe ile kopartılmış görülmektedir. İnşa tarihi ve lokasyonu ile ilgili bir takım tartışmaların yapıldığı bu kaleyle ilgili sayfaların eksik olması ayrıca bir talihsizlik olarak nitelendirilmelidir.

Eser yukarıda da ifade edildiği üzere bugün de bu aile vakfına ait olan Biblioteca Querini Stampalia yazmaları arasında yer almaktadır. Kökenleri Venedik'in kuruluşuna kadar giden Querini ailesinden Marco Querini 1310 tarihinde dönemin doçunu devirmek üzere yine Venedik'in patrisyen ailelerinden biri olan Tiepololara mensup damadı Bajamonte Tiepolo ve diğer bir patrisyen Badoero Badoer ile birlikte bir darbe girişiminde bulunur. Bu girişim akim kalınca, Senato tarafından, Venedik'in bu köklü aileleri ceza olarak doç seçimlerinde aday olmaktan men edilecektir[7]. Bununla birlikte aile Venedik'in önde gelen ailelerinden biri olmaya devam etmiş, ailenin çok sayıda mensubu Venedik askeriyesi ve bürokrasisi içerisinde önemli görevler üstlenmiştir[8]. Yeniden armaya dönecek olursak, arma ve armanın üzerindeki "illustrissimo et eccelentissimo signore kavalier procuratore capitano generale Francesco Morosini, 1684" ifadesi, eserin Francesco Morosini'ye sunulmak üzere tasarlandığının işaretidir. Fakat, armanın ve metnin sonundaki iki kale çiziminin renklendirilmemiş oluşları bu eserin Morosini'ye sunulamadığını gösterir niteliktedir. Öte yandan, arma çizimindeki hatalar/farklılıklar bu eserin Venedik dışında bir yerde, Querini ailesi adına muhtemelen yabancı biri tarafından tasarlandığını iddia etmemize olanak tanır. Muhtemeldir ki eserin müellifi ve ressamı, Morosini'nin ordusunda görev yapmış ve bu muharebe ve kuşatmalara doğrudan katılmış biridir. Eserin müellifinin kim olduğunu bilemediğimiz gibi, Querini ailesinin hangi mensubunun patronajında üretildiğini de bilemiyoruz. Yalnızca bu dönemde Giovanni Querini di Benedetto, Morosini'nin ordusunda kadırga kaptanı olarak Aya Mavra kuşatmasına katıldığına dair bir bilgi mevcuttur; bu bilgi dolayısıyla eserin bu isimle ilintili olması muhtemeldir[9].

7 1310 tarihli darbe teşebbüsünün ayrıntıları için bkz. Frederich Lane, *Venice: A Maritime Republic* (Baltimore, Maryland: 1973), 114-117.

8 Casimiro Freschot, *La Nobiltia Veneziana o Si Tutte le Famiglie Patrizie con le Figure de Suoi Scudi & Arme*, (Venezia: 1707), 124-131; Francesco Schröeder, *Repertorio Genealogico delle Famiglie Confermate Nobili e dei Titolati Nobili Esistenti nelle Provincie Venete*, c. 2 (Venezia: 1830), 181-187.

9 Marasso, Laura, Anastasia Stourati*, a.g.e.*, 50.

Eser, Osmanlı tarihçilerince neredeyse hiç kullanılmamıştır. Bunun bir istisnası olarak kendisi bir tarihi coğrafya uzmanı olan Malcolm Wagstaff, Kelefa Kalesi'nin yerini tespit etmeye çalışırken bu esere ve eserdeki Vitolo görseline başvurmuş ve bu görselden hareketle kalenin yerini tespit etmeye çalışmıştır[10]. Venedik idaresindeki Yunan toprakları üzerine yapmış olduğu araştırmalarla tanınan Kostas Tsiknakis ise esere Querini yazmaları arasında rast gelmiş, esere dair bir sunum yaptıktan sonra, 1998 senesinde Atina'da Yunanca bir tercümesini yayımlamıştır[11]. Buna rağmen, akademik dünyada eserin kullanımı oldukça sınırlı kalmıştır. Bunun dışında, bir de İtalyanca olarak kaleme alınmış Mora Savaşı'na dair 1683 ve sonrası periyotta hazırlanmış olan eserlerin katalogladığı, Laura Marasso ve Anastasia Stouraiti tarafından hazırlanan *Immagini dal Mito: La Conquista Veneziana della Morea* isimli kataloğa kaydedilmiştir.

Eserin İçeriği ve Mora Seferi'ne Dair Kısa Bir Kronoloji

Eserin 168 sayfadan mürekkep olduğuna yukarıda değinilmişti. Kronolojik bir düzen takip eden eser, Francesco Morosini'nin Korfu'ya hareket etmesinden Atina ve civarındaki askeri operasyonlarına kadar geçen periyodu günlük formatında kaydetmiştir. Yaklaşık 4 yıllık bir periyottaki askeri gelişmeler çok sayıda ara başlık kullanılmak suretiyle verilmiştir:

1. Kaptan Ceneral'in Korfu'ya Hareketi
2. Donanmanın Ayamavra'ya Vusulü
3. Preveze Zaferleri
4. Bahs-i Koron
5. Bahs-i Kalamata
6. Bahs-i Zarnata
7. Bahs-i Vitilo
8. Bahs-i Kelefa

10 Malcolm Wagstaff, "Evliya Çelebi, The Mani And The Fortress of Kelefa", ed. A. C. S. Peacock, *The Frontiers of the Ottoman World*, 131.

11 Kostas Tsiknakis, *Με την Αρμάδα στο Μοριά 1684-1687. Ανέκδοτο ημερολόγιο με σχέδια* (Atina: 1998).

9. Bahs-i Gomaniçe

10. Vitilo'nun Yeniden Fethi

11. Bahs-i Diğer

12. Navarin-i Atik Zaferleri

13. Bahs-i Navarin-i Cedid

14. Bahs-i Modon

15. Bahs-i Anabolu

16. Bahs-i Limni

17. Bahs-i Balyabadra

18. İnebahtı ve Kalesinin Evsafı

19. Bahs-i Korint

20. Bahs-i Mezistre

21. Bahs-i Menevşe

22. Bahs-i Atina

Bu başlıklar, kronolojik bir şekilde aslında Venedik'in Mora Yarımadası ve bunun kuzeyindeki Osmanlı topraklarına yönelik yaptığı harekatı resmeder. Bu alt başlıkların ele alınışı da yine bir kronolojik düzen içerisinde olacaktır. Gelişmelere dair gün, ay ve yıl bilgisi verildikten sonra, o gün gerçekleşen hadiseler özet bir biçimde zikredilir. "*Venedik gemilerinin Ayamavra adasına akşam saat yedide varmaları*" yahut "*kaleden teslim bayrağını saat sekizde çekmeleri*" örneklerinden de anlaşılacağı üzere sıklıkla saat bilgisine de rastlanır. Söz konusu yere yönelik Venedik harekatının safahatı anlatıldıktan sonra ise kalenin evsafına geçilecektir. Daha sonra bu anlatının görselleştirilmesi söz konusudur.

Eserdeki ilk kronolojik veri 2 Haziran 1684 tarihini taşır. Bu tarihte Francesco Morosini yanında birçok Venedik soylusuyla birlikte, baştardasına süvar olmak suretiyle Korfu'ya doğru yola çıkar. Öncelikle Zara'ya, Şibenik'e, Lesina'ya ve Curciola'ya uğrar. Şibenik'te iken Körfez Kapudanı da Morosini kuvvetlerine dahil olur. 22 Haziran'da Morosini'yi Dubrovnik'te görürüz.

Resim 1 *Ayamavra Kalesi*

Burada iken ordusuna yeni katılımlar olduğu gibi, Dubrovnik soyluları ile de görüşmeler yapar. Her ne kadar Dubrovnikliler, Kutsal İttifakın bir parçası olmadılar ise de, bu eserden anlaşıldığına göre aralarından Morosini'nin ordusuna katılanlar olmuştur. 23 Haziran'da Dubrovnik'ten ayrılan Morosini, fırtınaya yakalanınca Ludvino Körfezi'ne sığınmak zorunda kalacaktır. 28 Haziran'da ise tekrar Korfu yoluna revan olacak, 29 Haziran'da ise Korfu'ya girecektir. Batı'dan gelen Papalık'a ait 5 kadırga ve Malta'ya ait 7 kadırga ile Santa Katerina burnunda karşılaşır. Daha sonra 4 adet Livorno kadırgası da donanmaya dahil olur. Bu süreçte Üç Adanın Genel Valisi olan Provveditore Generale Girolamo Cornaro da orduya katılır. 13 Temmuz'da Fevkalade Kapudan Alessandro Molin 9 savaş gemisi ile gelir. 17 Temmuz'da bir kısım gemiler Ayamavra kalesine doğru yelken açar ve 19 Temmuz'da da kalan gemiler yola çıkar. Papalık kuvvetleri de beraberlerindedir.

21 Temmuz Saat 19'da Ayamavra'ya ulaşılır. 22 Temmuz saat 14'te, kamp kurulur ve toplar ve diğer savaş aletleri yerleştirilir. Ertesi gün ise çatışmalar başlayacaktır. 14 Ağustos'ta Saat 20'de ise kaleye beyaz bayrak çekilerek teslim şartlarının görüşülmesine başlanmıştır. Müellifin ifadesine göre Ayamavra'ya ulaşılmasından 23 gün sonra, kale ele geçirilmiştir.

Eser içerisindeki kronolojik veriler metnin tamamında bu formatta verilmiştir. Dönem kaynaklarında sıklıkla karşımıza çıkan aşırı övgü ve yergi ifadeleri ve uzun betimlemeler yerine çok daha sade bir anlatım biçimi tercih edilmiştir. Bu bilgilerin görsellerle de desteklenmesi söz konusudur ki bu durum eserin kıymetini daha da arttırır. Bu çizimler metnin anlaşılmasına yardımcı olduğu gibi, aslında metinde görmediğimiz bazı hususları da anlamamızı mümkün kılacaktır.

Eserde toplam 13 adet kale çizimi yer almaktadır. Bunlardan ilki, Ayamavra Adası'na aittir. Adanın kuzey ucunda, ana karaya oldukça yakın bir noktada olan bu eski Venedik kalesinin oldukça canlı bir çizimi mevcuttur. Çizimde, sağ tarafta II. Bayezid'in inşa ettirdiği metne göre 1 mil uzunluğunda hem su kemeri hem de köprü olarak kullanılan yapı mevcuttur. Kale içerisinde Müslüman nüfusun sakin olduğu çizilen minareler vasıtasıyla resmedilmiştir. Metne göre kalenin iki varoşunda ise Rum nüfus yaşamaktadır; Bunlardan biri olan Lefkada tamamen Rum iken adının belirtilmediği diğerinde çizimden de anlaşılacağı üzere Müslüman nüfus bulunmaktadır. Kalenin bir lagün

içerisinde inşa edilmiş olması hasebiyle, gemilerin kuşatmaya fiilen katılımı sınırlı olmuştur. Çizimde gemilerin resmedilmemiş oluşu bununla alakalı olmalıdır. Kalenin güney batı kıyılarına yerleştirilen San Marco bataryalarının kaleyi top ateşine tuttukları, buna mukabil içeriden top atışı ile karşılık verilmeye çalışıldığı görülmektedir. Kalenin güney doğu kısmına ise Floransa askerleri çıkarma yapmış ve anakara ile kale bağlantısını onlar kontrol altına almışlardır.

Ayamavra vireyle alındığı için içerideki Müslümanların tahliyesine müsaade olunmuş, bunlar da civar yerlerdeki Osmanlı topraklarına dağılmışlardır. Ayamavra'ya en yakın müstahkem Osmanlı kalesi Preveze olmasına rağmen, sonraki hedefin burası olacak olması ve kuşatma esnasında Prevezelilerin kendilerine yardım etmemeleri dolayısıyla kaleden çıkanlar buraya gitmek istemeyeceklerdir. Morosini burada bir süre bekleyip hazırlıklarını tamamlandıktan sonra Preveze üzerine hareket başlayacaktır. Venedikliler Ağustos ayı içerisinde ayrıca Voniça, Xeronero ve Misolongi'yi de ele geçireceklerdir.

Bir kez daha harekete geçen donanma 9 Eylül'de Preveze'ye ulaşacaktır. Çıkarma İyon Denizi tarafından yapılır. Morosini'nin harekatından haberdar olan Osmanlılar, Mehmed Efendi Tepesi adı verilen bir tepenin üzerinde bir istihkam oluşturmuşlar ve buraya büyük bir sancak açmışlardır. Buradaki çatışmalar 11 gün boyunca devam edecek, çok sayıda insan hayatını kaybedecektir. 22 Eylül tarihinde Preveze Kalesi'nden beyaz bayrak sallanması sonrasında müzakereler başlayacak ve kale vire ile teslim alınacaktır. Kaledekilerin silah ve erzaklarını almalarına müsaade edilmiş, kaledeki esirler ise serbest bırakılmıştır.

Preveze'nin sukutu ile ilgili olarak literatürde 22 Eylül'ün aksine 29 Eylül tarihinin daha yaygın kullanıldığı görülmektedir[12]. Literatürü bu yönde şekillendiren Gio. Francesco Valvasense'nin bu hadisenin hemen ardından Venedik'te yayımlamış olduğu bir relazionedir; bu relazione "fethin" 29 Eylül tarihinde yani Başmelek Mikail gününde gerçekleştiğini ilan etmiştir[13].

12 Setton, *a.g.e*. 292; R. C. Anderson, *Naval Wars in the Levant, 1559-1853* (Liverpool: 1952), 196; Mario Nani Mocenigo, *Storia della Marina Veneziana*, 3. Bsk. (1. Bsk 1935) (Venedik: 2010), 2012, 202.

13 *Vera e Distinta Relatione dell'acquisto della fortezza di Prevesa fatto dall'armi della Se-*

Resim 2 *Preveze Kalesi*

Propaganda amacı da güden bu tarz metinlerdeki bu gibi ifadeler henüz başlamış bulunan sefere olan ilahi desteği gösterme ve böylece kamuoyunu şekillendirme amacı gütmektedir. Preveze kuşatmasına dair detayları gün gün anlatan ve hatta kamptan kaçan askerlerle ilgili anekdotları da not eden müellifin tarih hususunda böyle büyük bir hataya düşeceği beklenemez[14]. Dönem hadiselerini en detaylı biçimde anlatan Osmanlı kroniği olan *Silahdar Tarihi*'nde Preveze'nin düşüşü anlatılmasına rağmen herhangi bir tarih verilmemiştir; bu yüzden Osmanlı kaynaklarından bunun bir teyidini yapmak şimdilik mümkün olmamaktadır[15].

Bu kuşatma anlatısını desteklemek üzere yapılan çizimde bir detay olarak Preveze Kanalı'na girmeyi başarmış olan Kaptan Manetta'nın kalyatası resmedilmiştir. Bunun dışında esirlerin bulunduğu Tersane Zindanı ve Preveze'deki Gümrük binası gibi kale içindeki önemli merkezler de yer almaktadır. Eserde belirtildiği üzere kale Venediklilerce tamir ve tahkim edilmişse de, Karlofça Antlaşması ile bölgenin Osmanlılara bırakılması ve kalenin yıkılması kararlaştırıldığından söz konusu kale günümüze intikal edememiştir. Kalenin az sayıdaki görselinden biri de budur[16].

Morosini'nin orduları, Preveze'den sonra İnebahtı Körfezi'ne doğru hareketlerine devam edeceklerdir. Burada muratlarının Gördös'ü yani Korint'i ele geçirip Mora ile anakara arasındaki bağlantıyı kesmek olduğu anlaşılmaktadır. Fakat burada bir Osmanlı direnişi ile karşılaşacaklardır. Yine bu süreçte Ekim ayı içerisinde Dragomesti Limanı'na girecek burada karaya çıkan ordu birçok köyü ele geçirecektir. 1685 yılı Mayıs sonu itibariyle

renissima Republica di Venetia nel Giorno di S. Michel'Arcangelo sotto la Prudente Valorosa Condotta dell'illustrissimo Francesco Morosini (Venedik: 1684).

14 Benzer bir durum Ayamavra adası için de geçerlidir. Büyük ölçüde Mario Nani Mocenigo'nun şekillendirdiği modern literatürde 7 Ağustos 1684 tarihi esas alınmış görünmektedir. Bkz. *a.g.e.,* 201.

15 Preveze'nin kaybı ile ilgili en detaylı bilgiler Silahdar Fındıklılı Mehmed Efendi'nin Tarihi'nde yer almakla birlikte burada herhangi bir tarih bilgisi verilmemiştir. İlgili kısım için bkz. Nazire Karaçay Türkal, *Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa, Zeyl-i Fezleke, (1065-22 Ca.1106 / 1654-7 Şubat 1695)*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi (İstanbul: 2012), 933.

16 Preveze'nin Osmanlılarca fethi sonrasında inşa edilen ilk kale ve bu kalenin lokasyonu meseleleri ile ilgili olarak bkz. Nikos Karabelas, "The Ottoman Conquest of Preveza and Its First Castle", *XVI. Türk Tarih Kongresi , 20-24 Eylül 2010, Bildiriler*, IV. Cilt, II. Kısım (Ankara: 2015), 967-998.

Dragomesti'de birleşen müttefik donanmaları 25 Haziran'da bu sefer Mora'ya doğru harekete geçeceklerdir. İlk olarak Modon'a bir tasallut söz konusu ise de, bu girişim akim kalacak ve ardından Koron üzerine gidilecektir. 30 Haziran'da kalenin üç farklı noktasından kale yoğun bir topçu ateşine tabi tutulacaktır. Floransa askerinin savaştığı, kale kulesine yakın bir noktada kale duvarı lağımlarla patlatılacak, bu gelişme üzerine Osmanlılar kaleye beyaz bayrak çekerek 11 Ağustos'ta müttefik kuvvetlerle teslim şartlarını görüşmeye başlayacaklardır. Bu esnada müellife göre bir fırın yahut cephanelikte yaşanan patlama sonucunda bazı Venedikli askerlerin hayatını kaybetmesi onları oldukça sinirlendirecek ve büyük bir katliam başlayacaktır. Müellif burada sözünü sakınmadan katliamı ve milliyetlerine bakılmaksızın sağ kalanlar içerisindeki kadın ve çocukların esir edilmelerini yazacaktır[17].

Koron'un ele geçirilmesiyle Venedikliler Mora Yarımadası'na ayak basmış oldular. Bundan sonraki hedefleri Osmanlı idaresini benimsemede güçlük çıkaran ve dönem dönem isyanlar çıkaran Manya bölgesidir. Morosini'nin ordusu burada yerel halkın bir kısmının da desteğini almak suretiyle bu yarımadanın önemli kalelerinden birisi olan Kalamata, ardından da Zarnata, Kelefa ve Vitilo'yu Eylül ayı sonu itibariyle ele geçirir. Eserde Mora içlerine doğru hareket eden işgal ordusuna bölgede yerleşik Ortodoksların yardımı da detaylı biçimde resmedilmiştir. Metinde muhtelif yerlerde Rumların işgal ordusuna hem silah hem de muhtelif emtia getirdikleri bilgisine yer verilmiştir. Öte yandan, Mora'nın uç kısımlarında yaşayan Türklere ait köylerin kesafetine vurgu yapılmış bu süreçte birçoğunun özellikle yerli Rumlar tarafından öldürüldükleri yahut esir edildikleri belirtilmiştir. Aynı yıl içerisinde Venedik ordularının Epir bölgesindeki faaliyetleri de devam edecek ve 28 Ekim 1685 tarihinde Gümenice Osmanlılarca terk edilmiş halde iken Venediklilerin eline geçecektir. Bakımsız bir durumda olan Gümenice Kalesi hemen ertesi gün işlevsiz olacağı gerekçesi ile yıkılacaktır[18].

1686 senesine gelindiğinde, Carlo di Strassoldo'nun ölümü sonrasında, İsveçli kont Otto Wilhelm von Königsmarck birleşik kara ordusu komutanlığına getirilecektir[19]. 5 Mayıs'ta Ayamavra'ya gelen Königsmarck,

17 *Distinti Ragguagli*, 43-52.

18 Söz konusu kalelerden Kalamata, Zarnata, Vitilo ve Gümenice'nin çizimleri mevcuttur.

19 Setton, *a.g.e*., 296.

Resim 3 *Koron Kalesi*

10.000'in üzerinde askeriyle Mora'ya doğru hareket edecek ve önce 1 Haziran 1686'da müdafaaya pek de elverişli olmayan Eski Navarin'i kısa bir kuşatmanın ardından vire ile ele geçirecektir. Müellif yapılan antlaşma uyarınca kaleden 8000 kişinin ayrıldığını yazar. Ardından da müttefik ordu Yeni Navarin üzerine yürüyecektir. Yeni Navarin'i muhafaza ile görevli Cafer ve Mustafa Paşa'lar, Mora Serdarı İsmail Paşa Königsmark karşısında tutunamayınca Yeni Navarin'i 21 Haziran'da vire ile teslim edeceklerdir. Eserde kalenin teslimi sonrası serbest kalan esirlerin mutlulukları canlı bir biçimde resmedilirken, buradan çıkan nüfusun da tıpkı Eski Navarin'den çıkan nüfus gibi Trablusgarp'a gittiklerini yazar. Her iki kalenin de oldukça detaylı tavsifi ve çizimleri verilmiştir. Bu esnada Morosini'nin emrindeki donanma da Sapanca adası açıklarında olası bir Osmanlı donanmasını karşılamak için devriye gezmektedir.

Müttefik ordunun bundan sonraki hedefi Venedik Cumhuriyeti'nin daha evvel yaklaşık 300 yıl idare etmiş olduğu Modon Kalesi olacaktır. Yeni Navarin'in 11 km güneyinde yer alan Modon Kalesi'nin kuşatması hemen ertesi gün başlamıştır. Surlar karadan ve denizden top ateşine maruz bırakılacaktır. Anlatıdan, 26 Haziran günü Venediklilerin bir temsilci göndererek kalenin teslimini talep ettikleri, buna mukabil gelen cevapta müdafilerin savaşmayı tercih ettikleri anlaşılmaktadır. Fakat içerideki direniş çok fazla devam edememiş ve 7 Temmuz günü surlara beyaz bayrak çekilerek teslim görüşmeleri başlamıştır. Diğer örneklerde olduğu gibi Modon'da da tahliye işlemi gerçekleşmiş ve kale Müslümanlarının Kuzey Afrika'ya gidişlerine müsaade edilmiştir.

Anlatıdaki detaylara muvafık bir biçimde Modon Kalesi'nin çizimi de oldukça detaylıdır. Kale içi yerleşmenin bütün ayrıntıları verilmiştir. Cami, su kemeri, maksem, gümrük binası ve kime ait olduğunu anlayamadığımız bir ağanın türbesi gibi detaylar şehirdeki Osmanlı yerleşimi hakkında bilgi verir niteliktedir. Kale surlarının niteliği, burçlar ve hendeğe ait çizimin kıymetini daha da arttırır. Çizimden hem karadan hem de denizden kuşatmanın ne şekilde gerçekleştiğini görmek de mümkündür.

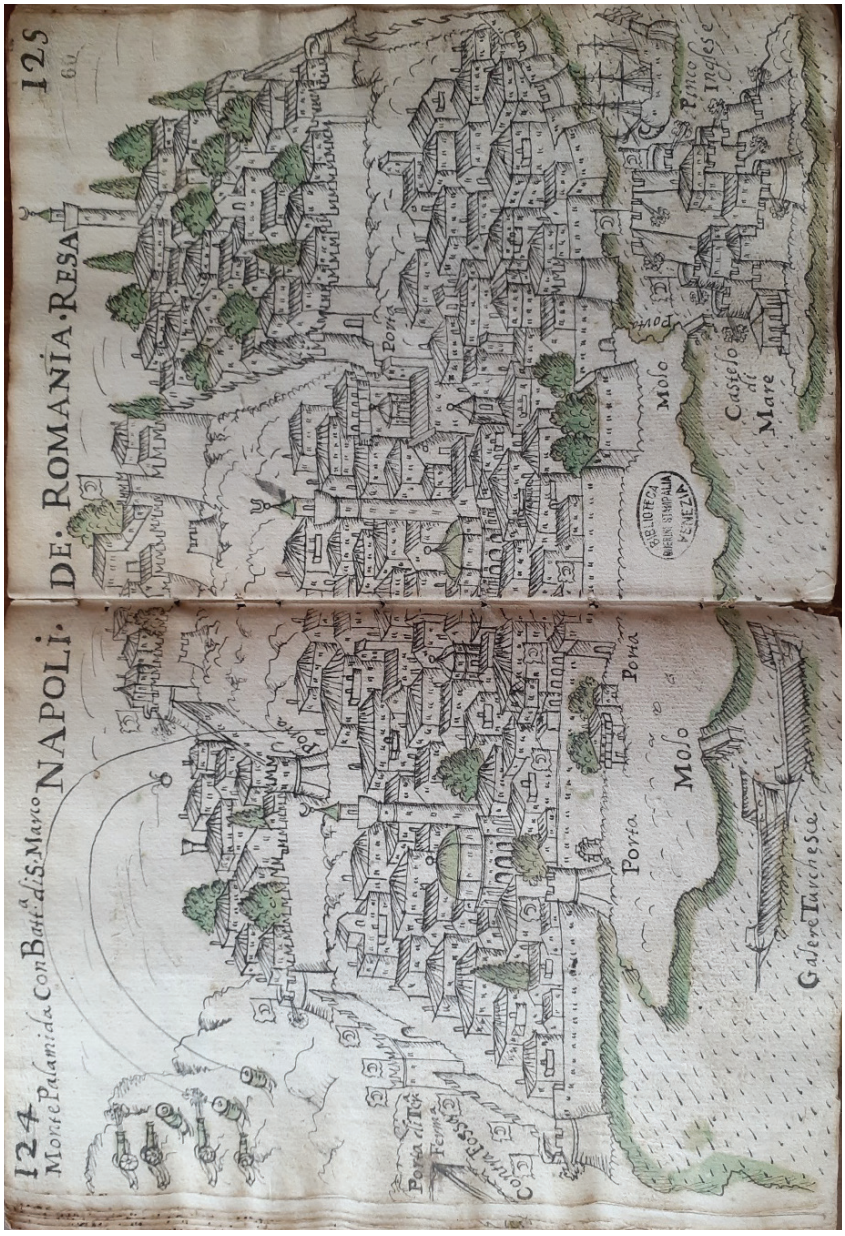
Modon'un ele geçirilmesiyle birlikte yarımadanın güney kısımları büyük ölçüde kontrol altına alınmıştır. Bundan sonraki hedef Mora'nın doğu kısmındaki Anabolu Kalesi'dir. Kale hem karadan hem de denizden

kuşatılacaktır. Kara ordusunun Palamidi tepelerinde kontrolü sağlaması ve buradan yaptığı 14 gün süren ağır bombardımanın ardından kaleye 1 Eylül'de beyaz bayrak çekilecektir. 10 günlük bir tahliye sürecinin ardından Anabolu'da Venedik idaresi başlayacak, kaleden çıkanlar çizimde de gösterilen Türk kadırgaları ve İngilizlere ait bir pinco ile Anadolu kıyılarına doğru yola koyulacaktır. Kaleden gelen yardım çağrısına cevap vermeye çalışan İsmail Paşa, önce 7 Ağustos'ta ardından da metinde detaylı bir biçimde anlatıldığı üzere 29 Ağustos'ta Venedik kuvvetlerince mağlup edilecektir. Akabinde yarımadadaki Osmanlı direnişi de büyük ölçüde çökmüştür; yılsonu itibariyle yarımadanın kontrolü neredeyse tamamen ele geçirilmiş durumdadır.

Ertesi sene bir kez daha harekete geçen Venedikliler 22 Temmuz'da Balyabadra'ya çıkarma yapıp burada kendilerini karşılayan 30.000 kişilik bir Osmanlı ordusunu mağlup etmeyi başarmışlardır. Akabinde Balyabadra'da Venedik idaresi başlayacaktır. Bu gelişmeden kısa bir süre sonra 25 Temmuz'da da karşı kıyıdaki İnebahtı Kalesi de Venediklilerin eline geçecektir. Morosini'nin kuvvetleri karşısında Osmanlılar büyük bir direniş gösterememişler ve Mora yarımadasının kuzeybatı bölgeleri ve İnebahtı Körfezi'nin girişi tamamen Venedik idaresine geçmiştir. Metinde bu iki kalenin de detaylı çizimleri olmakla birlikte, bu iki çizimin de renklendirilmediği ve taslak suretinde bırakıldığı görülmektedir. Karlofça Antlaşması'nın 2. Maddesi uyarınca İnebahtı Osmanlılara teslim edilirken Venedikliler yine antlaşma uyarınca kale surlarını yıkmışlardır[20]. Bu çizim yıkım öncesi İnebahtı Kalesi'ne ait az sayıda görselden biri olması ve buradaki çok kompleks yapıyı açık bir biçimde resmetmesi dolayısıyla kıymet kazanmaktadır. Eserin kalanında daha fazla çizim yer almamakta, yukarıda da zikretmiş olduğum sıra ile Venedik harekatı detaylandırılmaktadır. Eserde son olarak ele alınan tarih her ne kadar detaylandırılmasa da 27 Eylül 1687 tarihinde Parthenon'un [Moschea Maggiore] bombalanış tarihinden on gün sonrasıdır. Son bahis Atina'nın vire ile Venediklilerin eline geçmesi sonrasında gitmelerine müsaade olunan Müslüman halkın İngiliz pincolarıyla taşınması bahsidir.

Francesco Morosini'nin eserden hareketle detaylandırmaya çalıştığım 1684'te başlayıp 1687 yılı sonuna kadar fiilen sürdürdüğü Mora seferi ve

20 BOA, *A.DVN. DVE. d.* 16/4, 20.

Resim 4 *Anabolu Kalesi*

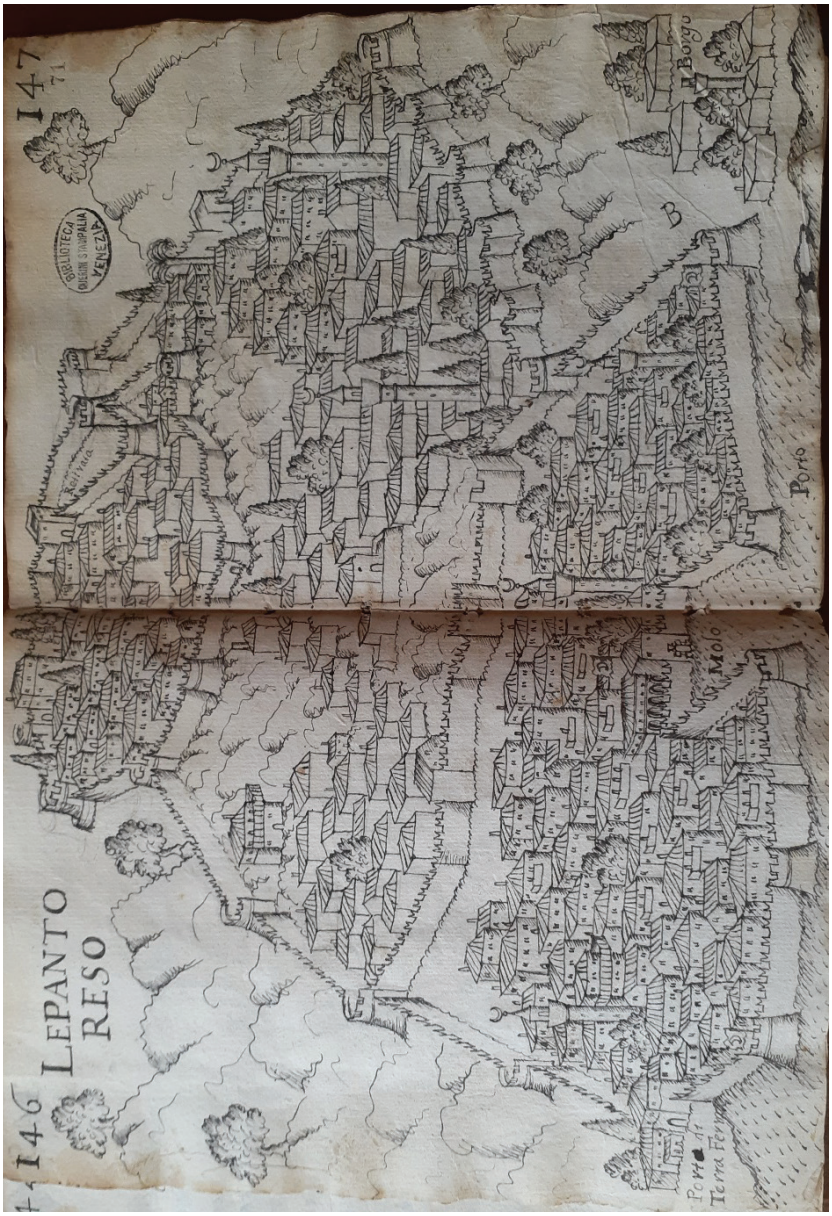
bu seferde elde ettiği başarılar ona doçluk yolunu açmıştır. 26 Mayıs 1688 tarihinde Venedik'in 108. doçu olarak seçilecektir[21].

Metinde Osmanlı egemenliğindeki kalelere ait çizimlerin tamamında kale burçlarında bayrak asılı olduğu görülmektedir. Çizimlerin büyük kısmının renklendirilmiş oluşu karşımıza bugünkü Türk bayrağı formuna oldukça yakın bir bayrak formu çıkarmaktadır. Kırmızı zemin üzerinde beyaz hilalin yer aldığı bu form öyle anlaşılıyor ki erken dönemlerden itibaren Osmanlı Devleti'nin resmi bayrağı olarak kullanılmış görülmektedir. Metinde gördüğümüz çok sayıdaki bayrak çizimi de alanı çalışan tarihçilere kaynaklık edebilecek niteliktedir.[22]

Sonuç olarak Venediklilerin Mora seferinin bütün hızıyla devam ettiği bir periyotta hazırlandığını bildiğimiz, büyük ihtimalle birinci elden tanıklıkları ihtiva eden bu eser, zaman zaman alternatif denebilecek bir kronoloji, ordu bileşenlerine ve mevcutlarına dair güvenilir enformasyon, savaş sahrasında yahut kale kuşatmaları esnasında ordu dizilişlerine dair canlı bir tasvir, kalelere ve kale içerisinde ve çevresindeki stratejik önemi haiz yerlere dair detaylı bir tavsif, kullanılan savaş mühimmatının nitelik ve niceliklerine dair bilgilendirici veri ve tabii ki sağlam bir görselleştirme ile zengin bir harp tarihi kaynağı olarak öne çıkmaktadır.

21 Claudia Rendina, *I Dogi: Storia e Segreti* (Venedik, Roma: 2007), 402-407.

22 Uzmanlık alanım olmayışı dolayısıyla esasen pek de dikkatimi çekmemiş olan bu noktaya, sempozyumdaki sunumum sırasında Prof. Dr. Erhan Afyoncu işaret etmiştir. Kendisine bu konuda minnettarım.

Resim 5 *İnebahtı Kalesi*